

AFSPRAKENKAART CURRICULUM

Schriftelijke taal

Opgesteld door: Dahlia Djohan

Aanleiding van het document

Binnen Rafael werken we met CED leerlijn voor Schriftelijke taal. Er wordt met doelen gewerkt. Deze doelen sluiten niet helemaal aan bij de methodes die we binnen de school gebruiken. Tevens is er geen doorgaande lijn hoe het leesonderwijs binnen de school ingericht moet worden. Iedere groep vult dit op zijn eigen manier in.

Beginsituatie (nul meting: 2015-2016)

- In deze periode werken we met Lezen moet je doen, Leeslijn en Nieuwsbegrip.
- Afgelopen jaar hebben een aantal groepen gewerkt met een proefzending van VLL.
- Het afgelopen jaar hebben we voorlichting gehad over de VLL methode en Lezen moet je doen.
- Met het voorbereidend lezen kunnen we uit de voeten met de methode Lezen moet je doen. Het vormspel, pictolezen en klankgebaren bij de letters zijn met name sterke punten.
- Er ontstaat binnen de school een hiaat (in methode en materiaal) wanneer leerlingen een aantal letters kennen en de overstap gaan maken naar het lezen van woordjes.
- Er is onvoldoende kennis over het voorbereidend en aanvankelijk leesproces.
- Methodisch werken zijn we niet gewend binnen Rafael (omdat er geen passende methodes voorhanden zijn).
- We hebben onvoldoende zicht op wat we leerlingen met OPP1 kunnen bieden.
- Bij de invoering van VLL is de leertijd voor de B-groepen nu onvoldoende. Het is nodig dat er 4 tot 5 uur lezen op het rooster staat.
- Er wordt geen methode gebruikt die gericht is op handschriftontwikkeling binnen Rafael.
- Er is geen richtlijn voor het aanbieden van Begrijpend lezen en Spelling binnen de school.

Doel van het document

Binnen Rafael hebben we een doorgaande lijn voor het leergebied schriftelijke taal met goed toegeruste methodes, gericht op alle leerlingen binnen onze school. In het schooljaar 2018-2019 is voor alle ontwikkelingsperspectieven duidelijk, wat het leesaanbod is en welke methode(s) worden gebruikt.

Er zijn duidelijke afspraken gemaakt voor structurele toetsmomenten om zo de vorderingen van het (aanvankelijk) lezen nauwkeurig in de gaten te houden. Er zijn structurele afspraken gemaakt welke (diagnostische) toetsen worden gebruikt om stagnaties in de leesontwikkeling vast te stellen, zodat er interventies ingezet kunnen worden. Er zijn duidelijke afspraken gemaakt over welke toetsen worden gebruikt om vast te stellen welke leerlingen de overstap kunnen maken van voorbereidend lezen naar aanvankelijk lezen.

Opbouw van het document

Onder het leergebied Schriftelijke Taal verstaan we 5 domeinen namelijk:

- Technisch Lezen: Voorbereidend lezen
- Technisch Lezen: Aanvankelijk lezen en Voortgezet Technisch Lezen
- Begrijpend Lezen
- Handschriftontwikkeling en Spelling

De beschrijving van deze domeinen wordt gesplitst in aantal onderdelen namelijk:

- Leerlijn
- Aanbod
- Organisatie
- Tijd
- Volgen van ontwikkelingen (LVS)
- Toetsen
- Interventies

1. Technisch Lezen: Voorbereidend lezen

1.1. Leerlijn

Voor het domein technisch lezen voorbereidend lezen worden doelen vastgesteld vanuit het leergebied schriftelijke taal. De leerlijnen die hieronder vallen zijn:

- Boekoriëntatie (t/m niveau 4)
- Technisch lezen: temporele orde waarneming (t/m niveau 4)
- Technisch lezen: auditieve discriminatie (t/m niveau 4)
- Technisch lezen: visuele discriminatie (t/m niveau 4)
- Technisch lezen: leesbegrippen(t/m niveau 4)
- Technisch lezen: auditieve synthese (t/m niveau 4)

1.2. Aanbod (denk aan A/B Stroom, OB 1A/B, OB2A, MBA, MBB)

De leerlingen krijgen aanbod van technisch voorbereidend lezen vanaf de instroomgroep. Voor het onderdeel taal en beginnende geletterdheid kenmerkt zich dit aanbod in:

Instroom en kleutergroep

- Interactief voorlezen prentenboeken
- Thematisch boekenaanbod (boekenhoek, thematafel)
- Versjes en liedjes (www.lezenmoetjedoek.nl/vormen), pictoliedjes op het digibord (www.pictoschrijver.nl/voorbeeldverhalenmap/lied en gedicht/vormenliedjes)

Onderbouw 1A/1B, OB2A

- Abc-muur
- Schrijfhoek met materialen die uitnodigen tot lees-schrijfgedrag: stempels, letterflat, luistermaterialen.
- Ontwikkelingsmaterialen waarin koppeling plaatje-woord is aangeboden.
- Methodes die worden gebruikt: Lezen Moet je Doen: Vormenboek, Zeggen wat je ziet (Picto Lezen), Kijken en Kiezen computer programma.
- Aanvullende materialen: poster, klankgebarenkaartjes, vormen.
- Optioneel: Pictoschrijver, www.leeshetzelf.nl (leren lezen met de klankgebaren)
- Versjes en liedjes (www.lezenmoetjedoek.nl/vormen), pictoliedjes op het digibord (www.pictoschrijver.nl/voorbeeldverhalenmap/lied en gedicht/vormenliedjes)

Zie verder aanbod voorbereidend lezen in het document:

Aanbod Voorbereidend lezen t/m niveau 4

1.3. Organisatie

Lezen wordt klassikaal aangeboden voor de hele groep, vooral in de instroom en kleutergroep. Vanaf OB 1A/B is differentiatie mogelijk. Differentiatie op niveau is gedaan door middel van aanbod via Kijken en Kiezen computer programma.

1.4. Tijd

Volgens de onderwijsleertijd Rafael moet op het rooster van de groepen onderstaande staan:

- Voor de jongste kleutergroepen (Aanvangsgroep: Pauw, Muis en Konijn en OB1A: Kip en Kat) moeten doelgerichte taalactiviteiten voor minstens 60 minuten per week ingepland staan. Dit bestaat uit klassikaal leeslezen (of met ontwikkelingsmaterialen) en voorlezen.
- Voor de OB1B-stroom groep (Kat) moeten doelgerichte taalactiviteiten voor minstens 90 minuten per week ingepland staan. Dit bestaat uit 3x20 minuten klassikaal leeslezen (of met ontwikkelingsmaterialen) en 2x15 minuten voorlezen
- Voor de A-stroom groepen (OB2A en MBA) moeten doelgerichte taalactiviteiten voor minstens 120 minuten per week ingepland staan. Dit bestaat uit 3x30 minuten klassikaal leeslezen (of met ontwikkelingsmaterialen) en 2x15 minuten voorlezen.

1.5. Volgen van ontwikkelingen (LVS)

De ontwikkelingen van de leerlingen worden gevolgd d.m.v. het scoren van vakgebied schriftelijke taal in Parnassys. Dit wordt 5x per jaar gedaan (zie handelingskalender). Zodra alle doelen uit niveau 3 zijn behaald, moet de leerkracht gaan nadenken wanneer er een overstap moet worden gemaakt naar methode Veilig Leren Lezen voor het aanvankelijk lezen.

1.6. Toetsen (of nvt)

We volgen de ontwikkeling van beginnende geletterdheid door:

Leerlingen uit groep Kat, Schaap, Wit en Lila: toets Beginnende geletterdheid van CPS, afname november en juni. Vooraf wordt gekeken wat het niveau van de leerling is binnen de CED leerlijnen.

1.7. Interventies

Op basis van analyse van de toetsen wordt op een gesignaleerd probleemgebied extra instructie ingepland. In een kleine kring of individueel kan aandacht worden besteed aan auditieve vaardigheden en automatiseringsproblemen.

2. Technisch Lezen: Aanvankelijk lezen

2.1. Leerlijn

Voor het domein technisch lezen aanvankelijk lezen worden doelen vastgesteld vanuit het leergebied schriftelijke taal. De leerlijnen die hieronder vallen zijn:

- Technisch lezen: temporele orde waarneming (niveau 4-5)
- Technisch lezen: auditieve discriminatie (niveau 4-5)
- Technisch lezen: visuele analyse (niveau 4-5)
- Technisch lezen: leesbegrippen (vanaf niveau 5)
- Technisch lezen: auditieve synthese (vanaf niveau 4)
- Technisch lezen: visuele synthese (vanaf niveau 5)
- Technisch lezen: klank-teken koppeling (vanaf niveau 4)
- Technisch lezen: woord en tekstlezen (vanaf niveau 5)

Voor het domein technisch lezen Voortgezet Technisch Lezen worden doelen vastgesteld vanuit het leergebied schriftelijke taal. De leerlijnen die hieronder vallen zijn:

- Technisch lezen: woord en tekstlezen (vanaf niveau 8) (leest op AVI-E3)

2.2. Aanbod

Methode: Veilig Leren Lezen Kim Versie (aanvankelijk lezen) en Estafette (Voortgezet Technisch lezen).

Het aanvankelijk lezen start in principe als een kind toe is aan aanvankelijk lezen. Er wordt vanuit gegaan dat leerlingen in groep OB2B (leeftijd 8 jaar) toe zijn aan het aanvankelijk lezen. Voorwaarden is wel dat ze minstens alle doelen van niveau 3 en gedeeltelijk van niveau 4 al behaald hebben.

Er wordt gestart in kern Start van Veilig Leren Lezen Kim Versie, een leesmethode voor het basisonderwijs. Deze methode wordt aangepast in aanbod op ZML niveau. In het eerste jaar wordt een planning gemaakt van het aanbod van kern start t/m kern 2. Afhankelijk van het OPP van de leerlingen wordt het aanbod van de hoeveelheid kernen hierop aangepast.

- OPP 2: 1½ kernen per jaar
- OPP 3: 3 kernen per jaar
- OPP 4: 4 kernen per jaar

Als een leerling op CED leerlijn niveau 7 behaald heeft, zou hij/zij aanbod van alle kernen t/m kern 10 gehad moeten hebben. Dan zou er een overstap naar het voortgezet technisch lezen gemaakt kunnen worden. De leerling zou niveau AVI-E3 uit de toets behaald moeten hebben.

Het voortgezet technisch lezen start al gedurende het aanbod van Veilig Leren Lezen. De inhoud van kern 11 en 12 sluit aan bij het aanbod van *Estafette AVI M4*. Afhankelijk van het verloop van de ontwikkeling kan er op een geschikt moment een overstap plaatsvinden van *Veilig Leren Lezen* naar *Estafette*.

Bij een onvoldoende beheersing van kern E3-doelen na kern 10 kan eventueel gekozen worden voor een aangepast aanbod van kern 11. Bijvoorbeeld als overstap van VLL naar *Estafette E3* gedurende het lopende schooljaar niet handig is. Het aangepaste aanbod omvat een kopieerbaar werkboekje en een aangepast V&vlotboekje waarin alle doelen van E3 worden herhaald.

2.3. Organisatie

Afhankelijk van de onderwijsbehoeften en leesniveau van kinderen wordt in een stamgroep/klas gestart met maximaal 3 instructiegroepen. Door te differentiëren volgens het activerende directe instructiemodel kan in elke instructiegroep, via extra aanbod en verlengde instructie, tegemoet gekomen worden aan de verschillen. Mocht het echter nodig zijn om een derde instructiegroep samen te stellen, dan kan dit in overleg met IB'er. Inzet van extra ondersteuning kan worden overwogen in overleg met IB en mits deze voorhanden is. In sommige gevallen kan het zijn dat een leerling qua niveau en aanbod helemaal buiten de 2 instructiegroepen valt. In overleg met IB zou deze leerling in een instructiegroep geplaatst kunnen worden in een andere stamgroep/klas.

2.4. Tijd

Volgens de onderwijsleertijd Rafael moet op het rooster van de groepen onderstaande staan:

- Voor de Bovenbouw A-stroom groep moet Technisch lezen (aanvankelijk lezen) voor minstens 120 minuten per week ingepland staan (middels VLL-Kim Versie). Dit bestaat uit 3x30 minuten klassikaal leeslezen en 2x15 minuten voorlezen.
- Voor de Onderbouw B-stroom en Middenbouw B-stroom groepen moet technisch lezen (aanvankelijk lezen) voor minstens 210 minuten per week ingepland staan (middels VLL-Kim Versie). Dit bestaat uit 5x30 minuten klassikaal leeslezen, 2x15 minuten Spelling en 2x15 minuten begrijpend lezen. Deze indeling zou ook anders ingedeeld kunnen worden zolang er aan 210 minuten per week wordt voldaan.
- Voor de Midden en Bovenbouw B-stroom groepen moet technisch lezen (aanvankelijk lezen en voortgezet technisch lezen) voor minstens 240 minuten per week ingepland staan (middels VLL-Kim Versie). Dit bestaat uit 5x30 minuten klassikaal leeslezen, 4x15 minuten Spelling en 2x15 minuten Begrijpend lezen. Deze indeling zou ook anders ingedeeld kunnen worden zolang er aan 240 minuten per week wordt voldaan.

2.5. Volgen van ontwikkelingen (LVS)

De ontwikkelingen van de leerlingen worden gevolgd d.m.v. het scoren van vakgebied Schriftelijke taal in Parnassys. Dit wordt 5x per jaar gedaan (zie handelingskalender). Verder wordt er na iedere kern Methode-gebonden toets afgenomen. Deze gegevens worden ingevoerd in Parnassys.

Het is goed na elke kern de Methode-gebonden toetsen te gebruiken. Bedenk daarbij dat voor onze doelgroep 'correct' een belangrijke indicatie is en dat het tempo enigszins met soepelheid kan worden gehanteerd. Bij voldoende correct-resultaat is instap in de volgende kern mogelijk, met extra aandacht en herhaling van de niet gekende stof. In die volgende kern kan extra aandacht aan tempo van die leerstof gegeven worden.

Voor onvoldoende correcte kennis is herhaling van de kern bijna noodzakelijk. Voor voldoende correcte kennis maar onvoldoende tempo zou er wel overgestapt kunnen worden naar de volgende kern met extra aandacht voor tempo-oefenen van stof van de vorige kern. Dat wordt steeds gedaan op de rechterpagina's van Veilig & Vlot.

2.6. Toetsen

Naast de Methode gebonden toetsen worden ook Niet Methode-gebonden toetsen afgenomen namelijk:

- Cito LOVS AVI: november en april
- Cito LOVS DMT: november en april

Deze gegevens worden ingevoerd in Parnassys.

2.7. Interventies

Bij het stagneren van de leesontwikkeling wordt uitgegaan van een gedifferentieerde aanpak waarbij het vertragen en herhaling het uitgangspunt is. Kenmerkend daarin zijn automatiseren van letterkennis en woordlezen.

Wanneer laat een leerling onvoldoende ontwikkeling zien in het leesonderwijs?

- Als een leerling 3x hetzelfde kernaanbod (1 jaar) heeft gehad en geen ontwikkeling laat zien. Deze ontwikkeling is te volgen via Methode-gebonden toets.
- Als een leerling d.m.v. LVS onvoldoende ontwikkeling laat zien in het niveau binnen de leerlijn.

Als bovenstaande het geval is worden de volgende stappen genomen:

- Er wordt een leesvoorwaarde toets afgenomen om diagnostisch vast te stellen wat de oorzaak is van de stagnatie.
- Er worden interventies ingezet n.a.v. de resultaten van de toetsen. (m.b.v. extra leertijd of 1 op 1 begeleiding, mits dit mogelijk is).
- Er wordt verder aanbod gegeven op de betreffende kern.
- Als de leerling naar aanleiding van bovenstaande interventies nog steeds onvoldoende ontwikkeling laat zien, kan er gekozen worden om andere materialen of leesmethode in te zetten. We gaan onderzoeken welk aanbod we kunnen geven (denk aan Lezen Wat Je Kunt (deel A-D), Aap Zee Koe, of aangepaste materialen). Dit is altijd in overleg met de IB'er. Dit is dan een individueel traject.
- Als na aangepast aanbod nog steeds geen ontwikkeling te zien is, kan er besloten worden om te stoppen met leesonderwijs en er wordt gekeken welke andere doelen er ingezet kunnen worden tijdens leeslessen, en waar mogelijk verbinding leggen met onderdelen van schriftelijke taal.

3. Lezen met Begrip en Begrijpend Lezen

3.1. Leerlijn

De basis van Begrijpend lezen is een goede vaardigheid van Technisch lezen en Woordenschat. In de aanloop naar begrijpend lezen, de periode waarin kinderen nog niet of onvoldoende technisch kunnen lezen, is begrijpend luisteren de voorloper van het latere begrijpend lezen.

Omdat we de leerlijn van *begrijpend luisteren* en *woordenschat* bespreken in de leerlijn 'Mondelinge Taal', stappen we in deze beschrijving meteen over op het begrijpend lezen.

Voor het domein begrijpend lezen worden doelen vastgesteld vanuit het leergebied schriftelijke taal. De leerlijnen die hieronder vallen zijn:

- Boekoriëntatie (vanaf niveau 5)
- Begrijpend lezen (niveau 1-9)

3.2. Aanbod

In de onderbouw wordt er gewerkt met het principe van lezen met begrip via het aanbod van de methode Lezen moet je Doen (Picto Lezen). Verder zijn de elementen die de basis leggen voor begrijpend lezen aanwezig in het aanbod van voorbereidend lezen: boekoriëntatie, verhaallijn, functies van geschreven taal. Vooral het voorlezen door de leerkracht is een belangrijk element in deze start. Vaak is het voorbeeldgedrag van de leerkracht al een eerste kennismaking met strategieën die je kunt gebruiken: hardop denkend voorlezen. De leerkracht doet voor.

Het is aan de leerkrachten geadviseerd om het interactief voorlezen te stimuleren en denk- en belevingsvragen te stellen. Hou rekening met onderstaande accenten tijdens het voorlezen van een boek:

- Samen kijken naar omslag van het boek, titel en illustraties
- Stel denk-stimulerende vragen (wie-wat-wanneer-waarom)
- Maak gebruik van de voorkennis en woordenschat
- Actief lezen door te leren voorspellen, vragen te stellen, visualiseren, verbinden, samen te vatten en af te leiden
- Controleer daarna het begrip van de voorgelezen teksten

Het lezen met begrip vindt plaats in alle lessen waarin leerlingen zelf teksten lezen en kennis verwerven over taal en over de wereld. Hierin is er voldoende aanbod binnen de methode Veilig Leren Lezen. Onderstaand een samenvatting van aanbod van lezen met begrip en begrijpend lezen binnen de methode Veilig Leren Lezen:

- In de kernen tot en met kern 6 staat de directe betekenisrelatie centraal: weet wat je leest
- Aandacht voor relaties binnen en tussen zinnen, zoals gebruik van verwijfs- en signaalwoorden of de volgorde van zinnen
- Instructie over denkrelaties zoals doel-middel, oorzaak-gevolg en kerngedachten in teksten
- Vanaf kern 7 is er regelmatig en gericht instructie over de manier waarop je omgaat met informatie uit de tekst en hoe je diverse opdrachtvormen aanpakt.

In de midden- en bovenbouw wordt er, als een leerling minimaal het niveau van M3 heeft behaald, Begrijpend Lezen aangeboden via HUMPIE DUMPIE naast het aanbod van Veilig Leren Lezen. Voorwaarde is wel dat de leerlingen pas kunnen instappen als alle letters zijn aangeboden (na Kern 6). Bij een aanbod van BL hoeft het leesniveau van de te verwerken tekst niet naadloos aan te sluiten op het beheersingsniveau TL van de leerling. Dat kan betekenen dat het technische niveau van Humpie Dumpie iets lager ligt dan het aanbod in de technische lees- en spellinglessen.

In de bovenbouw B-stroom groepen wordt Begrijpend Lezen aangeboden via Nieuwsbegrip (evt met pictoschrijver). De leerlingen die met Nieuwsbegrip werken moeten minimaal het niveau van Eind groep 3 (E3) hebben. Dit is de voorwaarde om de AA teksten vanuit het nieuwsbegrip te kunnen behandelen. Eerder wordt er niet gewerkt aan het Nieuwsbegrip.

3.3. Organisatie

De lessen in de onderbouw worden klassikaal gegeven.

Humpie Dumpie kan zowel zelfstandig (voor sommige leerlingen) als in kleine groepjes worden aangeboden. Belangrijk is dat kinderen door modellen leren hoe om te gaan met teksten en diverse opdrachtvormen.

Nieuwsbegrip wordt klassikaal aangeboden.

3.4. Tijd

Volgens de onderwijsleertijd Rafael moet op het rooster van de groepen onderstaande staan:

- In de onderbouw en A-stroom groepen wordt Begrijpend lezen verwerkt in het aanbod van voorbereidend/aanvankelijk lezen.
- Voor de Middenbouw B-stroom groepen moet Begrijpend lezen voor minstens 30 minuten per week ingepland staan en voor de Bovenbouw B-stroom groepen 2x15 minuten.

3.5. Volgen van ontwikkelingen (LVS)

De ontwikkelingen van de leerlingen worden gevolgd d.m.v. het scoren van vakgebied Schriftelijke taal (Begrijpend Lezen) in Parnassys. Dit wordt 5x per jaar gedaan (zie handelingskalender).

3.6. Toetsen

Naast de Methode-gebonden toetsen worden ook Niet Methode-gebonden toetsen afgenomen, namelijk CITO Toets Speciale Leerlingen: Begrijpend Lezen vanaf niveau AVI E3. Deze gegevens worden ingevoerd in Parnassys.

3.7. Interventies

Begrijpend lezen geeft technisch lezen de betekenisvolle context. Technisch lezen is een voorwaarde voor Begrijpend lezen. Maar daarnaast is kennis van de taal nodig om schriftelijke taal te kunnen begrijpen en zijn kennis van de wereld en woordenschat nodig om de juiste beelden te kunnen oproepen bij het lezen van een woord, een zin of een tekst. Het gaat daarbij niet zozeer over woordenschatkennis in de nauwe betekenis van het woord, maar over verbaal begrip. Verbaal begrip gaat verder dan woordenschatkennis en houdt rekening met de diepte van woordbetekenissen en met betekenisrelaties en –nuances. (*Van Vreckam, Desoete, Van Hove, Linsen, 2010*).

De leerlingen bij ons op school hebben een algehele ontwikkelingsachterstand, deze kan zowel harmonisch als disharmonisch zijn. Bij een leerling die een disharmonisch profiel heeft (met significant verschil tussen perfoormaal en verbaal begrippen) kan het zo zijn dat de leerling in staat is om tot een bepaald niveau technisch te kunnen lezen, maar dat dit niveau niet overeenkomt met het niveau van Begrijpend lezen. Een verklaring van de achterstand in Begrijpend lezen kan gezocht worden in de resultaten van het psychologisch onderzoek voordat hier een extra interventie ingezet kan worden.

Op basis van de ontwikkeling in relatie met het OPP, zal gekeken worden of extra ondersteuning en interventies nodig zijn voor begrijpend lezen. Als interventie kan gekozen worden om teksten die kinderen moeten gebruiken in opdrachten eerst in het kader van technisch lezen te pre-teachen of te laten voorlezen door compenserende software.

4. Handschriftontwikkeling en Spelling

4.1. Leerlijn

Bij ZML leerlingen is het leren schrijven niet altijd vanzelfsprekend. Op school hebben we naast de ontwikkelingsachterstanden ook te maken met achterstand in de fijne motoriek.

Voor het domein handschriftontwikkeling worden doelen vastgesteld vanuit het leergebied schriftelijke taal. De leerlijnen die hieronder vallen zijn:

- Schrijven: Handschriftontwikkeling (niveau 2 t/m 9)
- Schrijven: Auditieve analyse (niveau 3 t/m 8)
- Schrijven: Spellen (niveau 5 t/m 9)
- Schrijven: Stellen (niveau 6 t/m 9)

4.2. Aanbod

Handschriftontwikkeling

In de onderbouw worden de ontwikkelingen van fijne motoriek voorafgaand gestimuleerd met activiteiten d.m.v. sensopathische materialen. Later wordt schrijven binnen het aanbod van Lezen Moet Je Doen aangeboden via Vormenboek (korte stok, lange stok, enz.).

Samen met de fysiotherapeut is school momenteel bezig om een doorgaande lijn te ontwikkelen voor handschriftontwikkeling die gekoppeld is met de fijne motorische ontwikkeling.

Spelling

Als een leerling gestart is met aanvankelijk lezen krijgt hij ook aanbod van Spelling binnen de methode Veilig Leren Lezen. Onderstaand is het kort samengevat hoe spelling wordt aangeboden binnen Veilig Leren lezen:

- In de kernen start tot en met kern 6 komen in het basisaanbod km-, mk- en mkm- woorden aan bod, samengesteld uit de letters die alzijdig zijn verkend.
- Vanaf kern 7 tot en met kern 11 komen woorden aan bod met medeklinkercluster en spellingspatronen.
- In alle kernen worden regelmatig oefendictees gedaan naar aanleiding van eerder aangeboden woorden van de kernen.
- Kinderen kunnen bij het maken van spellingsopdrachten gebruik maken van het 'Stappenplan spelling'. Ook tijdens de instructie wordt gewerkt met dit stappenplan (via leerkrachtassistent).

De leerlingen die technisch verder zijn (voortgezet technisch lezen, vanaf niveau E3) kunnen extra aanbod krijgen via Spelling Langs de Lijn, aanbod voor in Bovenbouw B-stroom

4.3. Organisatie

De spelling lessen binnen VLL worden aangeboden volgens de methoden en handleiding van VLL.

4.4. Tijd

Volgens de onderwijsleertijd Rafael moet op het rooster van de groepen onderstaande staan:

- In de onderbouw en A-stroom groepen moet handschriftontwikkeling 1x per week worden ingepland voor 30 minuten (voorbereidend schrijven).
- Voor de Middenbouw B-stroom groepen moet Spelling voor minstens 30 minuten per week ingepland staan. Spelling wordt ook verwerkt in het aanbod van/aanvankelijk lezen.
- Voor de Bovenbouw B-stroom groepen moet Spelling voor minstens 2x30 (of 4x15) minuten per week ingepland staan. Spelling wordt ook verwerkt in het aanbod van/aanvankelijk lezen.

4.5. Volgen van ontwikkelingen (LVS)

De ontwikkelingen van de leerlingen worden gevolgd d.m.v. het scoren van vakgebied schriftelijke taal (schrijven: handschriftontwikkeling, schrijven: auditieve analyse, schrijven: spelling, schrijven: stellen) in Parnassys. Dit is 5x per jaar gedaan (zie handelingskalender).

4.6. Toetsen

Naast de Methode gebonden toetsen worden ook Niet Methode gebonden toetsen afgenomen namelijk CITO Toets Speciale Leerlingen voor Spelling. Toets Speciale Leerlingen Spelling kan afgenomen worden vanaf Spelling-Start. De leerlingen moeten minstens het aanbod t/m kern 6 hebben gehad. Deze gegevens worden ingevoerd in Parnassys.

4.7. Interventies

Op basis van de ontwikkeling in relatie met het OPP, zal gekeken worden of extra ondersteuning en interventies nodig zijn voor handschriftontwikkeling en spelling. Als interventie kan gekozen worden om fysiotherapie in te zetten om de ontwikkeling van fijne motoriek te stimuleren.

5. Lezen in SL (speciale leerstroom) groepen voor leerlingen met OPP 1 en streefniveau 3 bij DL 60

(een onderdeel van beleid t.a.v. het vakgebied schriftelijke taal binnen Rafael)

In de speciale leerstroom groepen wordt ook gewerkt aan de doelen voor schriftelijke taal. Echter zijn de doelen hierin aangepast op het niveau van de groep (streefniveau 3 op DL 60) en op individuele leerlingen. De focus ligt in deze groepen vooral op het functioneel lezen. Bij de leerlingen, waarbij de verwachting is dat zij nooit (volledig) gaan leren lezen, ligt de focus niet meer op het aanleren van letters.

In de SL groepen van de onderbouw (Eend / Kikker) zijn we er vanuit gegaan dat er nog voldoende leerrendement te behalen valt. Daarom is er afgesproken om schriftelijke taal nog

structureel aan te bieden. In deze groepen staat het lezen nog op het rooster met de afgesproken onderwijs- leertijd waarbij het aanbod gekoppeld is aan bepaalde instroom- en/of kleutergroep. Echter, als er na 3 schooljaren / 6 evaluatiemomenten duidelijk te zien is dat de informatie niet beklijft en er geen ontwikkeling zichtbaar is, dan kan er gekozen worden om lezen anders aan te bieden.

Bij de overstap naar midden-/bovenbouw wordt er gekeken of er nog voldoende rendement te behalen valt. Dit doen we door goed te kijken naar:

- Welke ontwikkeling heeft de leerling tot nu toe laten zien op de leerlijnen?
Ontwikkelingsanalyse van het afgelopen 3 jaar.
- Aanbod van Schriftelijke Taal wordt 2x per jaar geëvalueerd met leerkrachten.
- Letterkennis toets. Voordat de leerling de overstap gaat maken naar de middenbouw, wordt er (indien nodig) een letterkennistoets afgenomen.

Als dit niet het geval is, dan wordt er gekeken wat er nog nodig is om het niveau te behouden. Verder wordt lezen in de SL-groepen bovenbouw vakoverstijgend aangeboden. Dit houdt in dat de doelen van lezen (schriftelijke taal) worden verwerkt in andere lessen. Er wordt hierbij veel meer gericht gekeken naar wat voor deze leerlingen het meest belangrijkste is om te leren. Daarbij staat het stimuleren van zelfstandigheid en zelfredzaamheid bovenaan. Er worden dan doelen van *schriftelijke taal* gekozen die voor onze leerlingen relevant zijn om in de praktijk en in de toekomst te kunnen gebruiken. Dat wil zeggen dat de doelen van lezen vooral worden geïntegreerd binnen de vakgebieden 'wonen', 'sociaal emotioneel' en 'leren leren'. Deze vakgebieden hebben prioriteit bij leerlingen met een uitstroomprofiel waarbij dagbesteding centraal staat.

Onderstaand staat hoe lezen aangeboden kan worden in de SL-groepen:

1. **Pictolezen;** met als doel een opdracht uit te voeren.
Voorbeelden:
  - Leren 'lezen' door met behulp van foto's en/of pictogrammen een boodschappenlijstje te lezen en vervolgens boodschappen te kunnen doen.
  - Leren 'lezen' door met behulp van foto's en/of pictogrammen een recept/stappenplan bij het koken, schoonmaken of aan- en uitkleden te lezen waarna de leerling deze stappen uit gaat voeren op de juiste volgorde.
Einddoel voor onze leerlingen is dus dat zij een pictozin kunnen lezen, de juiste handeling hieraan koppelen en dit daadwerkelijk uitvoeren.
2. **Lezen Moet je Doen.** Gebruik blijven maken van de methode van Trijntje de Wit. Bijvoorbeeld door gebruik van het programma 'kijken en kiezen' en passende werkbladen uit de map te gebruiken.
3. **De letter van de maand.** Dit is vooral om de letter nog steeds te zien en te horen. Dit met als doel om het niveau van de al aangeleerde letters te behouden. Het is verder niet nodig om er een verwerkingsopdracht bij te doen. De leerlingen beleven hier plezier aan en letterkennis kan hen helpen bepaalde dingen in de wereld beter te snappen. Het herkennen van letters vergroot daarnaast hun zelfvertrouwen en geeft hen mogelijk meer een gevoel van echt onderdeel te zijn van de maatschappij. De letterkennis is bijzaak, de focus ligt op pictolezen met als doel zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de leerlingen te bevorderen.
4. **Boek voorlezen,** prentenboeken en evt. de bijbehorende woordkaarten met afbeeldingen.
5. Inzet 2,5 uur à 3 uur **onderwijsleertijd** in de week voor schriftelijke taal. Deze uren kunnen verweven worden in de andere lessen op het werkrooster.
De groepsleiding blijft alert op de leerbaarheid van de leerlingen. Als er signalen zijn (ook vanuit thuis) dat er toenemende interesse is in letters en dat de leerling ontwikkelingen laat zien, kan er gekozen worden om lezen alsnog aan te bieden op een structurele werkwijze zoals het in de reguliere groepen wordt aangeboden. Hiervoor is vooraf een overleg met ouders en IB een pré.

Streefplanning ZML Rafaelschool t.a.v. leergebied Schriftelijke Taal (Versie 03-07-2018)

Leerjaar	Uitstroom- bestemming	1	2	3	4	5	6	7	8
Kalender- leeftijd (1 aug)		4	5	6	7	8	9	10	11
Leerroute / Didactische leeftijd		-19 - -10	-9 - 0	1 - 10	11 - 20	21 - 30	31 - 40	41 - 50	51 - 60
OPP 1	VSO ZML Dagbesteding Belevingsgericht / Dagbesteding	Niv 1 50%	Niv 1	Niv 2 33%	Niv 2 67%	Niv 2	Niv 3 33%	Niv 3 67%	Niv 3
OPP 2 1.5 kernen per jaar	VSO ZML Dagbesteding Activerend	Niv 1	Niv 2	Niv 3 50%	Niv 3	Niv 4 50% VLL Kern start en 1	Niv 4 VLL Kern 1 en 2	Niv 5 50% VLL Kern 3 en 4	Niv 5 VLL Kern 4 en 5
OPP 3 3 kernen per jaar	VSO ZML Dagbesteding Arbeidsgericht / (Beschutte) Arbeid	Niv 1	Niv 2	Niv 3	Niv 4	Niv 5 Kern 3 t/m 5	Niv 6 67% Kern 6 t/m 8 BL: Start Humpie Dumpie	Niv 6	Niv 7 33 % (Kern 9 t/m 10) BL: Start Nieuwbegrip SP: Start SLL
		Niv 2 50%	Niv 3 50%	Niv 4 50%	Niv 5 33% Kern start t/m 2			Niv 6	
OPP 4 4 kernen per jaar	VSO ZML Arbeid / Praktijkgericht Onderwijs	Niv 2	Niv 3	Niv 4 Kern start t/m 3	Niv 5 Kern 4 t/m 7	Niv 6 Kern 8 t/m 9 BL: Start Humpie Dumpie	Niv 7 Estafette E3 BL: Start Nieuwbegrip SP: Start SLL	Niv 8 Estafette E4	Niv 9 Estafette M4/E4